

Література

1. **Воинов Г.В.** Интродукция деревьев и кустарников в Ботаническом парке Аскания-Нова// Бюл. Глав. ботан. сада. – 1951, вып. 8. – С. 20-26.
2. **Воинов Г.В.** Орошаемые лесопарковые насаждения в условиях засушливых степей (Аскания-Нова, Октябрьский парк, совхоз "Приморье"). 1. Аскания-Нова// Труды Крымского филиала Академии наук СССР. – 1953, т. VIII. – С. 69-85.
3. **Завадовский М.М.** Общий очерк и история развития Аскании-Нова// Аскания-Нова. Степной заповедник Украины. – М.: Гос. изд-во, 1924. – С. 1-60.
4. **Козлов П.** Аскания-Нова в ее прошлом и настоящем// Русская старина. – 1914. – XLV.
5. **Козлов П.К.** Из научной жизни провинции. Аскания-Нова// Наука и ее работники. – 1921, № 6. – С. 32-36.
6. **Колодько М.** До сторіччя і сучасного стану "Асканії-Нова", нині Першого Степового Державного заповідника "Чаплі" (1828-1928)// Вісті Держ. Степов. Зап-ка "Чаплі" (к. Асканія-Нова). – 1929, т. VI. – С. 5-11.
7. **Курдюк М.Г.** Історико-географічна характеристика заповідника "Асканія-Нова"/ Рослинні багатства заповідного степу і ботанічного парку "Асканія-Нова". – Київ: Наук. думка, 1974. – С. 3-10.
8. **Лукашевич И.** Моя поездка въ Асканію Нова// Охотничій вѣстникъ. – 1916 а, № 5. – С. 84-87.
9. **Лукашевич И.** Моя поездка въ Асканію Нова// Охотничій вѣстникъ. – 1916 б, № 6. – С. 107-109.
10. **Лукашевич И.** Моя поездка въ Асканію Нова// Охотничій вѣстникъ. – 1916 в, № 8. – С. 151-153.
11. **Лукашевич И.** Моя поездка въ Асканію Нова// Охотничій вѣстникъ. – 1916 г, № 10. – С. 186-189.
12. **Липа О.Л.** Ботанічний парк в Асканія-Нова// Журнал Інституту Ботаніки УРСР. – 1939, № 20 (28). – С. 155-171.
13. **Рубцов А.Ф.** Збереження та відновлення насаджень державного дендрологічного парку "Асканія-Нова" (методичні рекомендації). – Асканія-Нова, 2000. – 49 с.
14. **Фальц-Фейн В.** Аскания-Нова. – Киев: Аграрна наука, 1997. – 348 с.
15. **Фортунатов Б.К.** Два года жизни Аскании-Нова (1921-1922)// Аскания-Нова. Степной заповедник Украины. – М.: Гос. изд-во, 1924 а. – С. 63-80.
16. **Фортунатов Б.К.** Зоопарк// там же, 1924 б. – С. 117-197.
17. **Teetzmann Franz.** Ueber die Südrussischen steppen und über die darin im Taurischen Gouvernement belegenen Besitzungen der Herzogs von Anhalt-Kothen// Beitrage zur kenntniss des Russischen Reiches und der angränzenden Länder Asiens. Elfte Bändchen. – St. Petersburg. – 1845, P. 86-135,8; цит. у перекладі Дм. Зерова, за редакцією проф. О. Янати: Вісті Держ. Степов. 3-ка "Чаплі" (к. Асканія-Нова). Рік 1924. – Харків. – 1926, т. III. – С. 121-146.

УДК: 502.3 630*187

Л.М. Петрова, канд. с.-г. наук – УкрДЛТУ

СТРУКТУРА МЕРЕЖІ ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

Виконано аналіз структури мережі заповідних об'єктів заходу України. Встановлено її ландшафтно-географічну репрезентативність.

Ключові слова: прикордонна мережа, біорізноманіття, ландшафтне різноманіття.

L.M. Petrova – USUFWT

Structure of the Nature protection network in West Ukraine

The explored structure of the network of objects of natural reserved fund of the West of Ukraine. We defined relative part of the protected territories within the limits of natural landscapes.

Keywords: nature protection network, biodiversity, landscape diversity.

Стрімке скорочення біорізноманіття планети у другій половині ХХ століття викликало належну стурбованість міжнародної спільноти. В Україні питання збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, розвиток природоохоронної справи є одним із екологічних пріоритетів державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

За офіційним визначенням Всесвітньої комісії щодо природоохоронних територій заповідні об'єкти – це "ділянки..., спеціально виділені для збереження біорізноманіття..." [17]. Тому функції збереження національного біологічного і ландшафтного різноманіття має виконувати національна екологічна мережа [7]. Основою для її розбудови є державний природно-заповідний фонд (ПЗФ), який охоплює 4,5 % площі держави [16].

В Україні впродовж кількох десятиріч надають перевагу фізико-географічній концепції розбудови мережі ПЗФ, згідно з якою Національна екологічна мережа ПЗФ повинна відображати географічні особливості поширення природно-територіальних комплексів різного рівня розмірності та різноманітність існуючих природних біогеоценозів [3, 30 та ін]. Тому, засадничими проблемами організації репрезентативної мережі об'єктів ПЗФ є виявлення існуючого різноманіття природних екосистем і наступне його відображення у системі природоохоронних територій.

Існуюча концепція охорони ландшафтного біорізноманіття зобов'язує аналізувати заповідні території відповідно до ландшафтно-географічного поділу території. На жаль, узагальнення про ландшафтну репрезентативність мережі ПЗФ у науковій літературі достатньо не висвітлені. Тому, нами зроблено першу спробу такого аналізу стосовно територій ПЗФ регіону.

Методи та об'єкти досліджень. Узагальнення категоріальної структури регіональної мережі об'єктів природно-заповідного фонду виконано за літературними та відомчими матеріалами стосовно Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської і Чернівецької областей [10, 18, 22-27, 29, 31-33]. Встановлення ландшафтно-географічної репрезентативності мережі ПЗФ регіону виконано за результатами аналізу її категоріальної та територіальної структури методом аналітичного узагальнення матеріалу на рівні геосистем регіонального рівня розмірності: фізико-географічних провінцій та областей [1, 2, 4-6, 11-15, 19-21, 34]. Територіальну прив'язку конкретних об'єктів здійснено на основі топографічних карт та схем лісгоспів. Аналіз заповідних об'єктів у плані віднесення їх до конкретних природничих районів проведено за матеріалами ландшафтних карт атласів [2, 11, 14, 15].

Результати досліджень. Територія ПЗФ західного регіону займає близько 960 тис. га, що становить 8,7 % від його загальної площі (табл. 1). Об'єкти загальнодержавного значення в регіоні становлять близько 40 % площі ПЗФ.

Природно-територіальні комплекси регіону охоплені заповідним режимом переважно в межах заказників (2,8 % площі регіону), регіональних ландшафтних (2,2 %) та національних природних парках (2,1 %). Природні та біосферний заповідники репрезентують тільки 1,1 % площі ландшафтних комплексів регіону.

Табл. 1. Категоріальна структура мережі ПЗФ західного регіону України

Область		Площа мережі ПЗФ, тис. га						
Назва	Загальна площа, тис. га	в.т.ч. окремих категорій об'єктів					загальна	
		заповідники	національні природні парки	регіональні ландшафтні парки	заказники	інші	тис. га	відносна, %
Волинська	2020,0	3,0	49,0	22,6	77,6	3,9	156,1	7,7
Закарпатська	1280,0	53,6	79,6		14,4	23,9	171,5	13,4
Івано-Франківська	1390,0	5,3	68,1	67,4	44,6	7,0	192,4	13,8
Львівська	2183,4	2,1	42,8	28,3	30,3	9,8	113,2	5,2
Рівненська	2010,0	47,1		38,8	66,0	4,1	156,0	7,8
Тернопільська	1382,4	10,5		43,0	61,8	1,7	117,0	8,5
Чернівецька	810,0		7,9	28,1	17,9	1,9	55,8	6,9
Разом	11075,8	121,6	247,4	228,2	312,6	52,3	962,1	8,7
% від загальної площі регіону	100	1,1	2,2	2,1	2,8	0,5	8,7	
% від загальної площі ПЗФ		12,6	25,7	23,7	32,5	5,4	100	

Отже, 3,2 % площі території регіону є підвідомчі спеціальним адміністраціям, дирекціям біосферного та природних заповідників та національних природних парків. Як показали підрахунки, на сьогодні у постійне користування (вилучені з господарського використання іншими установами та організаціями) їм надано тільки 2 % від загальної площі регіону. Заказники та регіональні ландшафтні парки не мають спеціалізованого природоохоронного управління і належать іншим землекористувачам. Вони не забезпечують тут належного дотримання норм природоохоронного режиму, використовують заповідні території для господарських цілей з проведенням санітарних та лісовідновних рубок, що дозволено законодавством [8].

Таким чином, відносно ефективну консервативну охорону природно-територіальних комплексів регіону забезпечують менше, ніж на $\frac{1}{4}$ частину площі регіональної мережі ПЗФ, яка охоплює тільки 2 % їхньої площі.

Природні ландшафти фізико-географічних провінцій охоплені заповідним режимом на заході України нерівномірно (табл. 2, рис. 1). Зокрема, рівнинні східноєвропейські зональні ландшафти поліського типу представлені у ПЗФ більше, ніж на 10 %. Показник заповідності відповідає оптимальному [7]. Категоріальна структура мережі ПЗФ представляє практично повний спектр статусних категорій. Природні заповідники і національні природні парки становлять 34,6 % площі ПЗФ і охоплюють охороною близько 4 % площі природних комплексів Волинського Полісся.

Ландшафти Західноукраїнської лісостепової провінції охоплені охороною в межах ПЗФ на 4,6 %. Показник заповідності ландшафтів майже у 2 рази менший, ніж оптимальний [7]. Категоріальна структура мережі ПЗФ різко непропорційна: заказники і регіональні ландшафтні парки становлять 82 % площі ПЗФ. Охороною об'єктів найвищої категорії заповідності (природні за-

повідники і національні природні парки) охоплено тільки 0,7 % площі природних комплексів Українського Лісостепу в межах регіону.

Табл. 2. Територіальна і категоріальна структура мережі об'єктів природно-заповідного фонду в межах фізико-географічних областей дослідженого регіону

Фізико-географічні провінції та області		Мережа об'єктів ПЗФ						
		площа тис. га	% ПЗФ	в т.ч., площі заповідних об'єктів окремих категорій, тис. га				
				природні та біосферні заповідники	національні природні парки	регіональні ландшафтні парки	заказники	інші
назва	площа, тис. га							
Провінція <i>Полісся</i>								
Волинське Полісся	2781	286,1	10,3	50,1	49,0	61,4	119,1	5,2
% від площі ПЗФ				17,5	17,1	21,5	42,1	1,8
% від площі провінції				1,8	1,8	2,2	4,3	0,2
Провінція <i>Західноукраїнська лісостепова</i>								
Мале Полісся	926	8,5	0,9				7,7	0,8
Волинська височинна	1070	22,5	2,4				22,9	2,6
Розтоцько-Опільська горбогірна	1066	69,2	6,4	3,1	17,1	9,3	36,7	3,0
Західноподільська височинна	896,4	77,6	8,7	9,0		34,0	32,9	1,7
Середньоподільська височинна	250	6,1	2,4	0,5			5,1	0,5
Прут-Дністровська височинна	621	36,1	5,8			30,6	4,2	1,3
Разом:	4829,4	223,0	4,6	12,6	17,1	73,9	109,5	9,9
% від площі ПЗФ				5,7	7,7	33,1	49,1	4,4
% від площі провінції				0,3	0,4	1,5	2,3	0,2
Провінція <i>Українські Карпати</i>								
Передкарпатська височинна	1032	47,2	4,6			20,5	24,2	2,5
Зовнішньокарпатська	817	182,7	22,4	5,3	70,8	65,8	31,6	9,1
Вододільно-Верховинська	431,4	92,7	21,6		84,6		6,5	1,6
Полонинсько-Чорногірська	663	85,3	12,9	39,4	25,8	3,2	10,3	6,6
Рахівсько-Чивчинська	62	25,2	40,6	13,0		3,5	7,3	1,5
Вулканічно-Карпатська	190	5,6	2,9	0,9			0,9	3,8
Закарпатська низовинна лісолучна	270	14,1	5,2	0,3			1,7	12,1
Разом:	3465,4	453,0	13,0	58,9	181,2	93,0	82,5	37,2
% від площі ПЗФ				13,0	40,0	20,5	18,2	8,2
% від площі провінції				1,7	5,2	2,7	2,4	1,1
Разом по регіону:	11075,8	962,1	8,7	121,6	247,3	228,3	311,1	52,3
% від площі ПЗФ регіону				12,6	25,7	23,8	32,4	5,4

Показник заповідності природних комплексів провінції Українські Карпати (13,0 %) вищий від середнього по регіону. Категоріальна структура мережі об'єктів ПЗФ Українських Карпат повночленна. У заповідниках і на-

ціональних природних парках, що становлять понад 50 % площі ПЗФ, охоплено охороною близько 7 % площі природних комплексів провінції.

Значні диспропорції спостерігаються в охопленні заповідним режимом природних комплексів рівня фізико-географічних областей (ФГО).

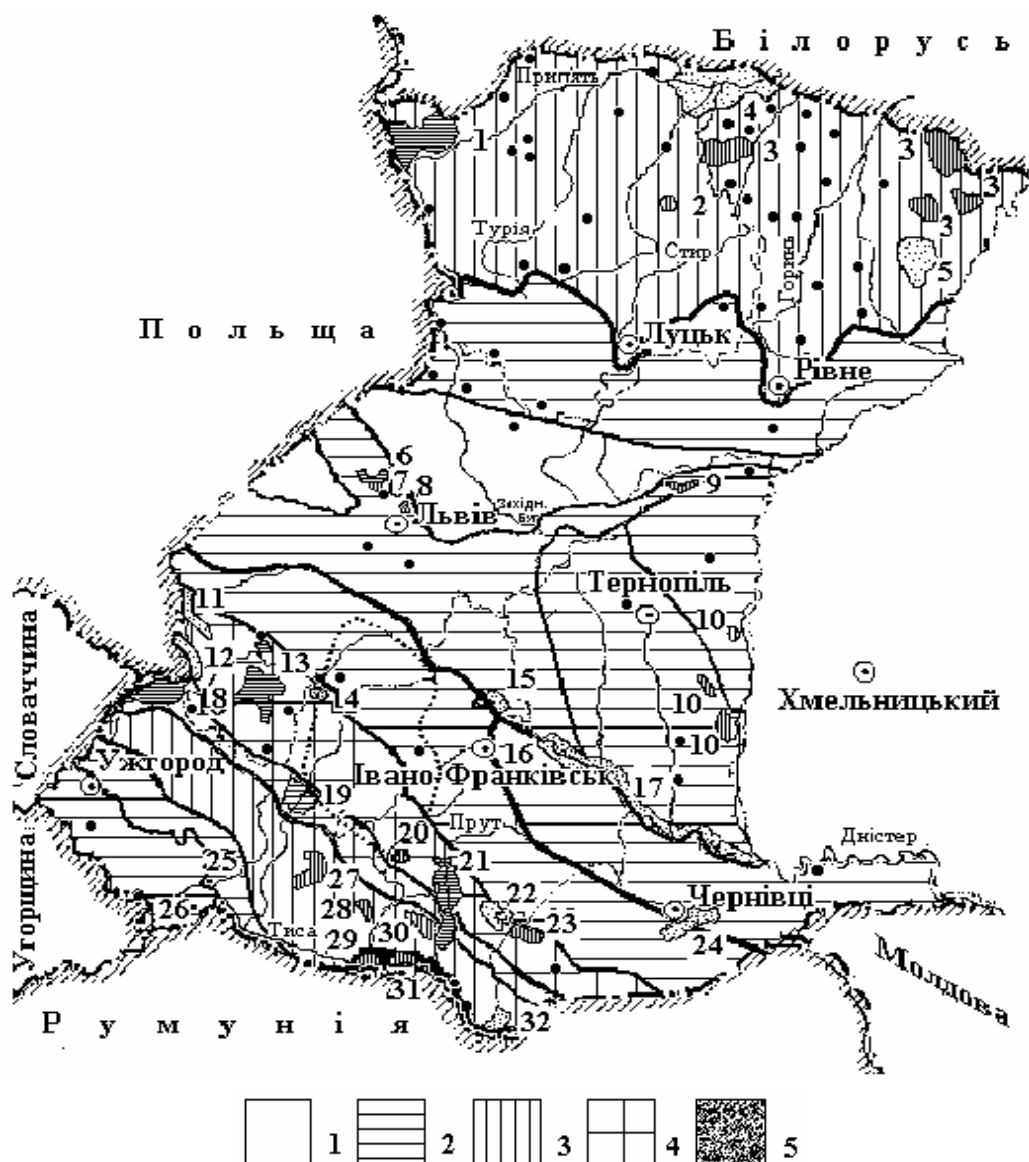

Рис. 1. Мережа лісових об'єктів ПЗФ західного регіону України
(межі ФГО наведені за [1, 11, 14], відносна частка заповідних територій у межах ФГО (%): 1 – < 1 %; 2 – 1-10 %; 3 – 10-20 %; 4 – 20-30 %; 5 – 30-40 %)

Природні і біосферні заповідники: 2 – Черемський; 3 – Рівненський; 7 – Розточчя; 9 – Кременецькі гори (філія ПЗ "Медобори); 10 – Медобори; 20 – Горгани; Карпатський БЗ, заповідні масиви: 25 – Чорна Гора (заказник); 26 – Юлівська гора (заказник); 27 – Угольсько-Широколужанський; 28 – Свидовецький; 29 – Кузійський; 30 – Чорногірський; 31 – Мармароський.

Національні природні парки*: 1 – Шацький; 6 – Яворівський; 13 – Сколівські Бескиди; 15 – Галицький; 18 – Ужанський; 19 – Синевир; 21 – Карпатський; 22 а – Гуцульщина; 23 – Вижницький.

Регіональні ландшафтні парки: 4 – Прип'ять-Стохід; 5 – Надслучанський; 8 – Знесіння; 11 – Верхньо-Дністровські Бескиди; 12 – Надсянський; 14 – Поляницький; 16 – Дністровський; 17 – Дністровський каньйон; 22 – Гуцульщина; 24 – Чернівецький; 32 – Черемошський.

• – великі заказники (> 1000 га)

Природні комплекси Малого Полісся вкрай недостатньо репрезентовані мережею об'єктів ПЗФ (0,9 %). У структурі мережі відсутні природні заповідники, національні природні і регіональні ландшафтні парки. Більшість об'єктів ПЗФ – місцевого значення, особливо на Рівненщині.

У межах Волинської височинної ФГО показник заповідності природних комплексів (2,4 %) – один з найнижчих у регіоні. Категоріальна структура мережі ПЗФ неповночленна: відсутні природні заповідники, національні природні і регіональні ландшафтні парки.

Для Розтоцько-Опільської горбогірної ФГО характерна розвинута мережа об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення. У природних заповідниках і національних природних парках (29 % площі ПЗФ) охороною охоплено майже 2 % площі природних комплексів Розточчя і Опілля.

Показник заповідності в межах Західноподільської височинної ФГО (8,7 %) – найвищий у Західноукраїнському Лісостепу. Об'єкти загальнодержавного значення становлять тут близько 20 % площі ПЗФ. У категоріальній структурі відсутні національні природні парки.

Середньоподільські природні комплекси охороняються в межах заказників та пам'яток природи місцевого значення, а також заповідних урочищ. Показник заповідності Прут-Дністровської височинної ФГО (5,8 %) удвічі менший від оптимального. У структурі ПЗФ відсутні природні заповідники і національні природні парки.

Заповідні об'єкти Передкарпатської височинної ФГО охоплюють охороною менше 5 % площі природничого району. У структурі ПЗФ відсутні природні заповідники і національні природні парки. Мережа ПЗФ складається переважно з об'єктів місцевого значення.

Показник заповідності Зовнішньокарпатської ФГО (22,4 %) майже у 3 рази вищий від середнього по регіону. Категоріальна структура мережі ПЗФ повночленна, відносно пропорційна. У природному заповіднику і національних природних парках (майже 42,9 % площі ПЗФ), охороною охоплено близько 9 % природних комплексів ФГО.

Ландшафтні комплекси Вододільно-Верховинської ФГО охоплені мережею ПЗФ на 21,6 %. Категоріальна структура неповночленна – відсутні природні заповідники і регіональні ландшафтні парки. Це частково компенсується значними площами національних природних парків, які становлять понад 90 % площі ПЗФ і охоплюють охороною майже 20 % площі природних комплексів ФГО.

Показник заповідності Полонинсько-Чорногірської ФГО (12,9 %) відповідає оптимальному. Категоріальна структура мережі об'єктів ПЗФ повночленна. У межах Карпатського біосферного заповідника і Карпатського національного природного парку (понад 75 % площі ПЗФ) представлено близько 10 % площі природних комплексів ФГО.

Ландшафти Рахівсько-Чивчинської ФГО охоплені охороною у ПЗФ на 40,6 %, що є унікальним явищем у межах регіону. Заповідні масиви Карпатського біосферного заповідника тут становлять близько 52 % площі ПЗФ і репрезентують близько 20 % природних комплексів ФГО.

Унікальні для України природні комплекси Вулканічних Карпат охоплено охороною тільки на 2,9 %. Категоріальна структура мережі ПЗФ неповночленна: відсутні об'єкти поліфункціонального характеру – національні природні і регіональні ландшафтні парки. Об'єкти загальнодержавного значення незначні за площами.

У межах Закарпатської низовинної ФГО показник заповідності становить 5,2 %. Однак, категоріальна структура мережі ПЗФ має ті ж самі недоліки, що і у Вулканічних Карпатах.

Висновки

Територія ПЗФ охоплює 8,7 % площі західного регіону України. Понад 60 % площі мережі заповідних об'єктів становлять об'єкти місцевого значення. Ефективною консервативною охороною в межах заповідних територій регіональної мережі ПЗФ охоплено 2 % площі природно-територіальних комплексів регіону.

Природні ландшафти регіону охоплено заповідним режимом нерівномірно, зокрема на Українському Поліссі – більше ніж на 10 %, у Західноукраїнському Лісостепу – тільки на 4,6 %, в Українських Карпатах – на 13 %.

Територіально найкраще представлені у ПЗФ Рахівсько-Чивчинські ландшафти (40,6 %), Зовнішньокарпатські (22,4 %) і Вододільно-Верховинські (21,6 %). Найгірша ситуація – на Малому Поліссі, де відносна частка заповідних територій становить 0,9 %.

Найбільш ефективною консервативною охороною у природних заповідниках і національних природних парках охоплено лісові природні комплекси Рахівсько-Чивчинської (21 %) та Вододільно-Верховинської фізико-географічної областей (19,6 %). На Малому Поліссі, Волинській височині, Прут-Дністровському межиріччі і Передкарпатті об'єкти вищої категорії заповідності відсутні.

Оскільки основним завданням при формуванні науково-обґрунтованої мережі заповідних об'єктів є забезпечення її репрезентативності, то наявні диспропорції в охопленні заповідним режимом природно-територіальних комплексів різного рівня розмірності необхідно вважати істотним недоліком територіальної структури існуючої мережі ПЗФ.

Для оптимізації регіональної мережі лісових заповідних об'єктів рекомендується розвивати її в напрямку підвищення репрезентативності. Доцільно збільшити показник заповідності природних ландшафтів Західноукраїнського Лісостепу і нівелювати значні диспропорції в охопленні заповідним режимом природних комплексів Українських Карпат. У межах Малого Полісся, Волинської височини, Прут-Дністровського межиріччя, Передкарпаття, Вулканічних Карпат і Закарпатської низовини розширення мережі ПЗФ доцільно здійснювати в основному за рахунок створення та збільшення площ об'єктів загальнодержавного значення. Це особливо стосується Львівської та Чернівецької областей, у яких відносна площа природно-заповідних територій є найнижчою в регіоні.

Література

1. Атлас "Географія України". – К.: НВП "Картографія", 1999. – 41 с.
2. Атлас Івано-Франківської області. – М, 1990. – 32 с.

3. Генсирук С.А., Гайдарова Л.И. Охрана лесных экосистем. – К.: Урожай, 1984. – 199 с.
4. Геренчук К.І. Про фізико-географічне районування Української РСР// Фіз. географія і геоморфологія. – 1981, вип. 26. – С. 7-15.
5. Геренчук К.І., Койнов М.М., Цись П.М. Природно-географічний поділ Львівського та Подільського економічних районів. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1964. – 221 с.
6. Гродзинський М.Д. Основи ландшафтної екології. – К.: Либідь, 1993. – 224 с.
7. Закон України "Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки". 21 верес. 2000 р. N 1989-III// Урядовий кур'єр "Орієнтир", № 207. – 8 листоп., 2000 р. – С. 3-16.
8. Закон України "Про природно-заповідний фонд України"// Відомості Верховної Ради України. – К.: Наука, 1992, № 34. – С. 1130-1156.
9. Конвенція про охорону біологічного різноманіття// Сб. Междунар. конвенцій в області охорони окр. среды. – Львов: Екоправо, 1999. – С. 243-256.
10. Копійковський П.Ф., П'ятківський І.О. Природні території та об'єкти з особливим статусом охорони// Еколого-географічні дослідження в сучасній географічній науці/ Матер. міжнар. наук. конф. 6-7 жовтня 1999 р. – Тернопіль, 1999. – С. 121-127.
11. Львівська область. Атлас. – М, 1989. – 40 с.
12. Масляк П.О., Шищенко П.Г. Географія України: Пробн. підр. – К.: Зодіак-Еко, 1999. – 432 с.
13. Мельник А. Українські Карпати: еколого-ландшафтознавче дослідження. – Львів, 1999. – 286 с.
14. Навчально-краєзнавчий атлас Львівської області/ За ред. проф. Я.С. Кравчука. – Львів: Афіша, 1999. – 25 с.
15. Навчально-краєзнавчий атлас Тернопільської області/ За ред. проф. Я.С. Кравчука. – Львів: Афіша, 2000. – 25 с.
16. Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому природному середовищі. – К., 2003. – 125 с.
17. Олещенко В., Мовчан Я., Парчук Г. Нормативно-правові підстави для розбудови екомережі України// Розбудова екомережі України. Програма розвитку ООН (UNDP). Проект "Екомережі". – К.: Наука, 1999. – С. 7-12.
18. Перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного і місцевого значення в Рівненській області (станом на 01.01.2001 р.). Матеріали державного управління екології та природних ресурсів в Рівненській області.
19. Природа Івано-Франківської області/ За ред. проф. Геренчука К.І. – Львів: Вища шк., 1973. – 160 с.
20. Природа Львівської області/ За ред. проф. Геренчука К.І. – Львів: Вища шк., 1972. – 137 с.
21. Природа Чернівецької області/ За ред. проф. Геренчука К.І. – Львів: Вища шк., 1978. – 159 с.
22. Природно-заповідний фонд Волинської області. – Луцьк: Ініціал, 1999. – 47 с.
23. Природно-заповідний фонд Закарпаття (Довідник). – Ужгород, 1998. – 304 с.
24. Природно-заповідний фонд Івано-Франківської області. Реєстр-довідник. – Івано-Франківськ, 1995. – 74 с.
25. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення: Довідник. – К.: Наука, 1999. – 240 с.
26. Природно-заповідний фонд Української РСР. – К.: Урожай, 1986. – 223 с.
27. Природно-заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини. – Івано-Франківськ, 2000. – 272 с.
28. Програма перспективного розвитку заповідної справи в Україні. Постанова Верховної Ради України N177/99-ВР від 22 вересня 1994 року.
29. Реєстр державних заповідників, заказників, пам'яток природи республіканського і місцевого значення Закарпатської області. – Ужгород, 1980. – 105 с.
30. Реймерс Н.Ф., Штильмарк Ф.Р. Особо охраняемые природные территории. – М.: Мысль, 1978. – 296 с.
31. Рішення Львівського облвиконкому від 09.10.84 р, № 495 "Про мережу територій і об'єктів природно-заповідного фонду області".
32. Сівак В.К., Солодкий В.Д. Заповідна справа: Навчальний посібник. – Чернівці: Зелена Буковина, 2001. – 208 с.

33. **Справочник** по заповедному делу/ Под ред. акад. АН УССР А.М. Гродзинского. – К.: Урожай, 1988. – 168 с.

34. **Цись П.Н.** Украинские Карпаты// Физико-географическое районирование Украинской ССР. – К.: Изд-во Киев. ун-та, 1968. – С. 569-637.

УДК 371

Mgr Sylwia Gwardys-Szczęsna¹

КРАСЗНАВЧЕ ЗАНЯТТЯ В КШАНСЬКІЙ ПУЩІ

Описується досвід організації дидактичних занять в пущі Wkrzanskie.

Ключові слова: сосновий ліс, дидактика, навколишнє середовище, екологічна наука.

Ecological education in Wkrzhan'ska Pushcha

The experience of ecological education in Wkrzhan'ska Pushcha has been described.

Keywords: pine forest, didactics, environment, ecological education.

Lasy są najbardziej naturalną formacją przyrodniczą od wieków nierozwalnie związaną z krajobrazem Polski, niezbędnym czynnikiem równowagi środowiska przyrodniczego, warunkującym rozwój kraju. Lasy dzięki wniesionej pracy człowieka wykorzystującej naturalne siły przyrody dla potrzeb społeczeństwa stały się nierozłącznym elementem współczesnej i przyszłej cywilizacji (Polityka leśna państwa 1997).

Lasy to miejsce odpoczynku, rekreacji a także edukacji leśnej dzieci i młodzieży szkolnej. To miejsce realizacji zajęć terenowych. Walory przyrodnicze środowiska leśnego stwarzają okazję nie tylko do zachęty wypoczynkowego przebywania w wysoko zorganizowanej przyrodzie jaką jest ekosystem leśny, ale także do możliwości poznawania jego elementów składowych, poznawania procesów jego funkcjonowania (narodziny, życie i śmierć), i w efekcie – doznawania podziwu nad mechanizmami trwania ekosystemu leśnego (Ważyński 1997).

W Szczecinie idealnym miejscem realizacji zajęć terenowych jest Puszcza Wkrzańska. Odbывают там zajęcia studenci oraz uczniowie szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

Puszcza Wkrzańska obejmuje ogółem około 1550 km², w tym 1000 km² lasu, reszta to polany śródleśne, łąki i nieużytki. Większość puszczy, bo aż 75 % znajduje się na terenie Niemiec, reszta czyli 25 % leży w granicach Polski. Puszcza rozciąga się na lewym brzegu Odry, na północ od Szczecina po granicę państwową i Zalew Szczeciński. W puszczy przeważają bory sosnowe, zwłaszcza w środkowej i północnej części. Od strony południowej i zachodniej w części sąsiadującej ze Szczecinem, występują znaczne obszary mieszanych drzewostanów bukowo-sosnowych, a w miejscach bogatych gleb nawet czyste buczyny. Na podmokłych torfach występują olszyny z domieszką brzozy. Są tu też torfowiska typu atlantyckiego z brzozą omszoną. Lasy mają bogate podszycie i runo (Zaręba 1986).

Na terenie puszczy znajdują się rezerваты przyrody. Jednym z nich jest Jezioro Świdwie (zwane także Bolkowskim), które jest ostoją ptactwa wodnego i błotnego. Drugim bardzo ciekawym rezerwatem są Błota Kurowskie na Międzyodrzu na wprost wsi Kurów; są tam gniazda kormoranów, siwych czapli i

¹ Uniwersytet Szczeciński Międzywydziałowe Studium Kształcenia Pedagogicznego Pracownia Dydaktyki Biologii